

התנכרות יעקב קלאצקין דחף את בנו לשנאה ולהתנכרות

מאת אייזיק רמבה

136

ואלה אשר בלכדו בשם, הובאו למשפט צבאי ושלחו לקו
התנכרות בעיירה. אייזיק גם הוא בין החוטפים. אלא שהוא
הטף מהחוטפים. פעמים רבות המקומי, שמה הוכנסו "הארץ"
בבית. והוציא משם את כל האסורים. יש ודחה על מוסו
אחרי ה"עטאף" וחסך אחד או שניים והציל עד כמה שידו
הגיעה. פעמים רבות היה שב לביתו אחרי התקפה מעין
זו. ממוטרט ומטובה, וכל גופו זה, אלא שמכות אלו שספג
המריצו לחשב את דרכיו ולשפר את מעשיו ולהתמסר עוד
יותר לקיום מצוות פרוץ שבויים.

ברבות הימים הגיעו פליטים לעיירה. פליטי העיריות
שבגלילי החיות בפולין ובטאליציה, בכרסביה ובטרנסיל-
ביה. ואייזיק שקוע היה בטיחיות ובדאגות רבות. את אלה
האכילו, אלה הביאו חליפות בגדים. את החולים שמחלתם
קשה הכניס לביתו ולבתי ידידיו עד שחלימם. ועל הכל
היה משתדל להנעים עליהם את מר גורלם בטיפוריו על
פשתתיו ברחובות ונשא בבורעותיו תינוק לבוש סחבות.
פניו חיוניים ועיניו תועות כמבקש פתרון לאיוו חידה
סמומה. בקולו הצרוד של אייזיק את הניגון הארץ ישראלי
"ובתו ובתו צדק ובטחון בך", כדי לבדח את דעתו של
הקטן שלא יפרוץ בכבי. חללו מחר ושוני מעיוול עולים
וירודים לרוח היום. חללו מחר ושוני מעיוול עולים
לחיותיו אלו. עכבריו כאלו המפחידותו פעמי רגליו של הגביר.
הנצוריו וקרובו לביתו של האדון מארקוב. גביר העיירה?
לא שאל דבר. בפרוודיו קיבלה אותה המשרתת והובילתו
לחדר האורחים. עם באו של מארקוב אל החדר, התחיל
הניגון בוכה כאלו המפחידותו פעמי רגליו של הגביר.
אייזיק הוציא מכיסו צנים ותחבו לוח פיו של הקטן,
כדי להרגיעו וחזק כדי כך הפשיטתו ערום משם, ועם
שהצביע על עצמותיו הרוות ובטנו התפוחה פלט מפיו:
הט ודאח יציר זה. כהוה כלל התינוקות של הפליטים.
גם המבוגרים מתעלפים ממש מרעם. אין לאבד אף רגע.
יש להמציא להם מלבושים והקיר - צידה לדרך. ולכן
באתי אליה. אחיזה ומי יודע אם...

ה' מארקוב הפסיק. הוציא מארנקו שטרות אחדים
ומסרם לאייזיק. ובמקום לתודות לגביר עבר הסדר הגדול.
לקח אייזיק את השטרות. הכניס לתוך כפו של התינוק.
הרים את הקטן הערום שעודנו לוחם בצנים ותקעו לתוך
זרועותיו של מארקוב. ולי רמז לכתב אחרי ויצא את הבית.
ולא עברו שעות אחדות והנה בודד בעיירה ב' ה' מארקוב
גדב ביד רחבה לקרן העורה הפליטים ובי בתו ליוה לא רק
עסקה באיסוף בגדים לנשים ולטף, אלא מטפלת בתינוק
שנמסר לידה על ידי אייזיק קנבסקי.

והנה באו עלינו ימי הנעם. העיירה לבשה קדרות.
נתקבלו הדיעות הנוראות על הפרעות בפרוסקורוב. אייזיק
לכס בגדי איבר. התחפש לגביר. ועוב את העיירה. בחור
הביתה נראה כזקן מסכן. עיניו שקעו בחוריהן. פניו הביעו
אימה. שער ראשו מסכן וגופו כאליו שח. הבינונו כי הגיעה
אליו הרעה. אייזיק מיעט בדבריהם. על כל השאלות היתה
פניו תשובה אחת: הגנה. ראשי העיר חלקו עליו. לא
האמינו שאמציני זה ישמש תריס מפני הפרעות. ואייזיק
שלא פילל להתנגדותו כזו ובייחוד מצד ידידיו הכנים -
נפל לבו עליו. בתיניהם פרץ השוד בכל רחבי המדינה.
בעיירה טיכסו עצה איך ובהמה לקדם את פני הרעה. אייזיק
טען שיש להקים ארגון הגנה וראשי העיר בשלהם:
משלחת של נוצרים. ואף על פי שהגיעה השמועה על
מוצאי הגבורה של ההגנה החמלניק, בפירולוקי ובמקומות
אחרים, לא חל כל שנינו בעיירה לטובת ענייני הגיוס
כפי דרישתו של אייזיק.

ביום הפרעות הית אייזיק משוטט יחיד ברחובות.
לבוש בגדי אכרים. וריו מלאות עבודה. כדי שלא יכירוהו
אנשי המקום גילה את שער ראשו חקנו. אמרו עליו שבים

באויברסיטה של ירושלים. ואכן קיווה כי יזמן לכהונה
זו. באותו עניין עמד בקשרי מכתבים עם הפרופסור יוסף
קלזנר, עוד לפני מלחמת העולם הראשונה, כשהואני-
ברסיטה בירושלים היתה עדיין בגדר רעיון בלבד. ושניהם
קלזנר וקלאצקין גם יחד, חלמו שיום יבוא ויעברו יחד על
הר הצופים. אך בעוד שהד"ר יוסף קלזנר התגבר על
המתנגדים אשר קמו לו בשל כתבו את הספר "ישו הנוצרי",
הרי לקלאצקין נשארה הדרך הסומה. מר פרץ חן, חברו
וקרובו של יעקב קלאצקין, המתגורר בירושלים, ניסה
להתערב לטובתו והשיבו לו כי הטריחה תהיה לשווא. משום
"שקלאצקין נשא אשה גויה לאשה ובניו הם נאציים".
האינפורמציה אשר מנהלי המוסד הרם על הר הצופים
שיכלו לא היתה נכונה. בסך הכל נולד לו רק בן אחד.
ואף זה לא היה נאצי. אבל הסיפורים שהתהלכו על חיי
המשפחה המיסתוריים שלו הספיקו כדי לפסול אותו
לכהונה מחנך בירושלים.

זו היתה. ספי שיש לשער, הסיבה ששולל הגלות
הקיצוני נשאר בגלות כל ימיו. לבו לא גילה לפיו את
אשר מנע אותו מלעלות לארץ, והוא הביא הסבר מוזר.
בשנות הארבעים, בשבתו באמריקה בעיצומה של מלחמת
העולם השנייה, רשם ביומנו את המשפט דלקמן: "עדיין
לא הגיעה שעתו לעלות לארץ-ישראל. עוד לא גמרת את
חשבונותי עם צרינו בגלות". אמנם, השמדת יהודי אירופה
על ידי הגרמנים לא השאירה אותו אדיש. ביומן שניהל
בשנות המלחמה, רשם (ב'1944) את השורות הנרגשות
לללו: "מי יתן לי את הכה. כח אבותי, לקום בלילה ולישב
על גבי הקרקע ולשפוך שיחי ולהוריד דמעות על חורבן
ישראל. על אלפי מאות נערים וזקנים, טף ונשים, שנענו
עיניים אימים ונהרגו בכמה מיתות אכזריות שאין בכח
ההשגה האנושית להשיג ולציייר. אין לי כח זה. כח אבות.
ולא נשתתיר לי ממנו אלא כדי אנהה צרודה".

אין ספק שמצפונו העיקר עליו על שאיננו עולה ארצה
ישראל. אך חיפש תירוצים (כלי מוצלחים ובלתי משכ-
נעים) להסביר את מחדלו. אולי חשבונות היו על אישית
לסלק עם צרינו בגלות? והרי דווקא בחמש-עשרה השנים
האחרונות של חייו התרחק מכל פעילות ציונית. והתייחד
עם ספריו ומסותיו, שעסקו בענייני נצח. כגון "משנת
ראשונים", אנתולוגיה מיצירות המופת של חכמי יוון, אוצר
המונחים הפילוסופיים, אנתולוגיה של הפילוסופיה העברית.

ובתכסיסי מלחמה, היה הוא ראש המפקדים. מדי ערב
התנפלו הארץ-יפריח הכפריים על אחד הכתים שבעיירה
לשם גזלה וגניבה, ואנשי אייזיק לא התמציצו את השעה.
היו באים למקום המועד לפורענות והניסו את השודדים.
על תקפם וגבורתם של חברי ההגנה, ואייזיק בראשם, שארבו
לחבר הפורעים על יד העיירה קליגובקה ועד שהשמדו
את זרע המהרים של אנטון קבאטשוק על יד העיר זאובו -
נכתב בפנקסי הקהילות האלו לזכר עולם.

יובל שנים עבר מן הימים ההם. דמותו דיוקנו של
אייזיק היתה לגדד עיני ימים רבים. לא ידעתי דבר על
קורותיו בימי השלום בשלטונה של רוסיה המועצתית.
שמעתי שפעם אמר לעבור את הנהר דניסטור יחד עם שני
בניו לשם עלייה שנייה לארץ. אך נאסר על ידי שומרי
הגבול והושם בביית-הסוהר. והנה בודד על מותו של אייזיק
הזקן, בן שמונים ושש היה ומת מות קדושים במריצושו
יחד עם בן אחיו הנענים והסובלים בידי הנאצים האכזרים.
והנני נזכר באותו קיטרוג שהשית ר' אייזיק כלפי
מעהל ביום הפרעות בתרע"ט. כשהובילו את ההרוגים
לקבורה: האפשר לומר בלב תמים ושלם "יתגדל ויתקדש
שמי רבא...?"

הסופר העברי, ד"ר יעקב קלאצקין, נולד ברוסיה,
גדל בליטא, התחנך בגרמניה, התגורר בארצות-הברית
ומת בשווייץ. ושם, בכפר קטן, נקבר. הוא היה פילוסוף,
אבל ברבות משנותיו לא היה נחבא אל הפלים. הוא היה
פעיל בהסתדרות הציונית העולמית ואף כיהן בתקופה
ידועה כעורך בטאונה המרכזי. מלבד היותו עיתונאי,
היה קלאצקין גם נואם רב כשרון, ובשעתו יצאו לו מוניטין
כאחד הנואמים הגדולים במחנה הציוני. באותו מחנה
נפתרם כשולל קיצוני של הגלות. בכתב ובעל פה הוכיח
שהגלות היא הקלה הנוראה ביותר אשר פגעה בעם היהודי,
ועל כן ככל שיקדימו יהודים להיפטר ממנה, כן יוטב
להם. משמעה של תורתו היתה ברורה: יהודים חייבים
להשליך את הגלות מאחורי גוון ולעלות לארץ ישראל.
אך הפרדוקסלי בתורתו הוא שד"ר קלאצקין עצמו לא
הגשים אותה. הוא חי כל ימיו בגלות, השתקע כל פעם
בארץ אחרת לפי המסיבות והתנאים. ואלו ארץ ישראל לא
הגיע. אמנם, הוא ביקר בה פעמים אחדות והיו לו אתה
קשרים הדוקים, הן בשל אביו הרב שוויתר על כס הרבנות
בחוף-לארץ ועלה לארץ-ישראל לחיות בה, והן על ידי
כך שאי אלה מכתביו הפילוסופיים בעברית נדפסו בארץ.
אך בגופו נשאר בכר. הסיבה שבגללה עשה את תורתו
פלטת היתה - אשה נוצריה שנשא לו. יש לומר את
האמת, שהיא לא מנעה ממנו עלייה לארץ, לא היתה
בידו לעשות כרצונו. ואילו היה מחליט לעלות, לא היתה
מתנגדת והיתה הולכת אחריו. אך הוא חש אי-יכולת
במעשה זה, בנישואיו עם נוצריה, וקיווה שיעלה בידו
להסתיר את העובדה מן הבריות. ידידים שלו מתקופת
עבודתו בברלין בעריכת האנציקלופדיה "אשכול" סיפרו
לי, כי מעולם לא הומין אותם לביתו ולא היה מופיע עם
אשתו בחברה. בשביל רבים היו כל חייו תעלומה. לאט לאט
גובב דבר הנשואין שלו עם בתו של כומר פרוטסטנטי
מגרמניה לחוגי ציבור רחבים גם מחוץ לגבולות המדינה
בה התגורר, ומפה לאוזן החלו להתלשח כי בנו של הרב
הגאון ר' אליהו קלאצקין התחתן עם גויה. הוא עצמו
עשה מאמצים עילאים שלל הפנות לאביו הרב לא ייודע
הסוד. נדמה שבמשימה זו הצליח.

נפסל לקבל קתדרה באוניברסיטה בירושלים
לעומת זה הכשילוה נישואיו אלה במקום שלא ציפה
לו. ראוי היה ד"ר קלאצקין לקבל קתדרה לפילוסופיה

ההוא הציל מכף הקלע נפשות רבות. את הפצועים הסיע
בעגלות לחצרו של הכומר, שהיה מסידי אומות העולם
ועשה רבות לטובת היהודים. עד ראשית סיפר כי כשראה
אייזיק מרחוק הידמק אחד מושך אחריו את בתו הקטנה
של ר' עוזר ואומר להתעלל בה, רץ אליו ובמקלו העבה
חבטו אחת ושתיים עד שנפל החיל מתעלף לארץ. את
למכירה בשוק, ועד מהרה נעלם אתה באחת הסימטאות.
אף סיפרה שבבית אחד ששם התעללו חמישה רוצחים
בזקן סגיר-ההר ובבתו האלמנה, הפגיע אייזיק ובידיו שני
נאדות יין ונקניק גדול, כשראו אלה את הברכה הזאת,
הירפו מן הזקן ומבתו וישבו לסעוד אלה את הברכה הזאת.
מפה לבנה על השולחן ומעמיד שני גרות עבים שנמצאו
בכיסו בגדיה. מדליקים מתוך דברי היחול ולהג על מיהגני
היהודים בליל שבת. ועד שהאורחים משתאים לשמחה מה
זו עושה, הוציא אייזיק מכיסו משתאים לשמחה מה
בכות לעומת הנרות הדולקים. ומתוך האש המתלקחת
ובשעת המבוכה שקמה לפתע פתאום. הצליח אייזיק להס-
תלק מן הבית יחד עם שני האומללים.
את משמר ההגנה אירגן אייזיק בימים שלאחר
הפרגורם הראשון. ואם כי לא ידע דבר בהלכות צבא

ורק המסה
דנה על ה

הטא
עשתה אור
מפריו מש
שופע חיו
הנוצריה.
בדידות:
להנאה. ה
סטודנט.
לילה, כח
גדול מתב
לפרק כדי
שוח
של חייו.
מספרים
לה כל ה
לו סכסוכ
בכבודו
להביא לו
כי מלחמה
והוא חש
ניהל אור
עצמו: בב
בי אהבם
התהלך ב
פזיו והתח
אנו -

הוכנים א
לגבי המ
ומעולם
ואף שיד
הרגשת ה
בחיוו הא
כעל מקו
(מלבד א
בחר לו
לו תיאור
כדי כך
וראשון
הציונית
תמיד עו
ידיד קרו
אל נפשי

אול
לא הרפה
שרחש ל
הגדירה
משותפים
משותפת.
בתורה
בגופו ומו
קשים מו
ליאית בע
עלומי
העמידה
עשרה שע
וראשו ע
בשש בב

ה'תשנ"ט

רוק הססה האחרונה שלו על המשברים בתרבות העולם וזה על הניוול הנאצי.

בשול אצילותו לא נפרד מאשורת

הטאת הנעורים שלו, שהסתבך עם צעירה נוצרית, עשתה אותו לאדם אומלל ושיבשה את כל מערכת חייו. ממריו משנת העלולים זוכרים אותו והוא בחדר יפה, עליו, שומע חיים ואהב חברה, אך מיד לאחר שהתחתן עם הנוצרית, שהיה עליזותו, וסגר את עצמו בקונציה של בדידות: ואת הבדידות שבאה לו מתוך הכרה, הפך לנאה, הנבר, מלא הטמפנט, שהתעלס באהבים בהיותו סטורט, שהיה סוחב את חבריו למרתפי יין ולמועדוני לילה, סבב ביומנו מלים תמוהות, כגון "אין לי תענוג גדול מהבדידות. אבל עלי לבוא בחברת בני אדם מפרק לפרק כדי לטעום יפה טעם התענוג של פרישה".

שזוהית עם אנשים רבים שהכירוהו בתקופות שונות של חייו, ואשר הציגו מפעם לפעם לתוך נבכי-נפש, מפרקים כי לא אהבה יוקדת החזיקה אותו צמוד לה לא להימסר, כי אם עדינותו ואצילותו. מעולם לא היו לו סנסונים ודברי ריב עם אנשים; תמיד היה והיר כבבדו של אדם ובענייניו המהרחק מכל עניין אישי העלול להביא לירי תיגרה. לשון משתפת עם אשתו לא היתה לו. כי מבחינה רוחנית היתה רחוקה ממנו כרחוק שמים מארץ. הוא חש את עצמו יהודי בכל רמ"ח איבריו, אף שלא ניהל אורח חיים יהודי. (כאמ"ה הגדרות אמר פעם על עצמו: בבחינה תמית הינני "יהודי כשר" רק למחצה: יש בי מאהבת אלוהים, ברם לא מיראת אלוהים); אבל הוא התהלך בהרגשה כי לא הוא בלבד סובל על שעה צעד מזה התחתן עם נוצרית, אלא שבהביאו אותה לידי נישואין אתו — הוציא אותה ממעגל חייה הרגילים והטבעיים והכניס אותה לעולם זר ורחוק, הוא חש אחריות עמוקה לגבי המעשה פשטה. לכן שמר לה ואיליות רבה לאשתו, ומעולם לא ניסה להתיר את קשריהם ולהשתחרר ממנה. ואף שידע כי הוא משלם מחיר יקר בעד זה, לא נחנה לו הרגשת החובה המוסרית לשנות ממנה. וכן הלך והסתבך בחייו האישיים. יותר על ארץ-ישראל שהיתה משאת-נפשו כעל מקום מגורים, הרחיק את עצמו ממכרים וידידים (מלבד אחו, מר שלום ליגום שהיה ידידו הנאמן ביותר), וכל כך שרר בנפשו שווייך לחיות בו באחריות ימיו ויצר לו תאוריה של פרישות מסאון החיים ומבני אדם, עד כדי כך שהוא אילול שכה משוגת נעוריו, עת היה ראש וראשון בחבורת הסטודנטים, ואף השכין את שנות פעילותו הציונית הגועשת, בעשורתו השבוע-הנפש מוצא שבועים היה תמיד עומד מרוחק משאר הבריות, "מעולם לא היה לי יד יד קרוב לנפשי. מעולם לא נפתי לאיש להתקרב אלי, לא נפשי, קירבה שיש בה פלגות אש בדיונית הפנימית". נכון הוא שמן היום בו קשר את חייו עם צעירה גרמנית, העמיד מחיצה בינו ובין כל מכריה, ידידיו ורעייתו. הוא קיים אתם מגעים רק במידה שהיו דרושים לעבודה המשרתת באוניברסיטה, ולא עוד.

בגלל ההקצרה לאביו הרב

אולם משני לא ידעה מנחה, כיוון שמוסרי-כליות לא הרפה ממנו אף לרגע אחד. ביהוד מפתת ההקצרה הרבה שרש לאביו הרב הגאון. הוא חוקר את אביו במידה הנדירה גם אצל בניו נאמנים ביותר. הוא מצא קווי אופי משותפים רבים בינו ולבין אביו, והיתה להם לשון רוחנית משותפת. הרב אליהו קלאצקין היה שקדן גדול, והנה בתורה יומם ולילה. בנו מספר עליו, שאף שהיה חלש בגופו ומתחיל שונות הציקו לו — ביהוד גרמו לו יסורים קשים מחלת הקיבה והמיגרנה (כאב ראש) — לא ידע לזכות בעבורו: בלימוד ובכתיבה ובחיבור ספרים. בימי העמידה היה שוקד על תלמודו כעשרים שעה ליום. בימי עשרת השעות ביממה, לרוב היה יושן בשיבה, מקופל בכסאו וראשו על גבי ספר פתוח. נראה בשלש בלילה וניער בשש בבוקר, אולם אף שיעסוקו כרב היה בתורה, מצא

עניין גם באמנות. בדרכו לארץ-ישראל, ביקר את המוה"ר אהרן שבוויגה ובשינברון ואהב גם מוסיקה. יעקב קלאצקין הפילוסוף, בן הרב שנתפך, היה גם הוא חובב מוסיקה נלהב. "בשעה שאני מקשיב לסימפוניות של באך, בטהובן או מוצרט נדמה לי, שלא הייתי מיצר כלל אילו מתי בשעה זו — מיתת נשיקה מתוך כלות-הנפש — סבא.

הסגולות המצוינות של אביו

יעקב קלאצקין העריץ את אביו גם משום שהקאט היתה זרה לתכונתו, והצטיין במידה מפליאה של סבלנות ביחס לדיונות והשקפות שהתנגד להן. כמו כן התפעל הן מאלוהות רוחו של אביו שהיתה ניכרת גם בנימוסיו, בהי' לוכד בצניעותו, בשתיקתו, הרב הקפיד על דקדוקי נקיות. נקיון הדרי, הנקיון גופו ובגדיו, ספריו שהשתמש בהם כל יום במשך שישים שנה ומעלה, כיון ספרי ש"ס, נשתמרו כחדשים. כן היה איסטיס בחיצוניותו, אצירת-הדעת אף בקטנות. בניגוד לרוב הרבנים שבדורו היה הרב אליהו קלאצקין מרצה את תורתו מתוך מנוחה ומתינות, ברוך ובנועם. בלא נדנדו הגוף ונפשו ידים. דעתו לא היתה נוחה מנימוסי הישיבות ומתנועותיהם של חובשי בית-המדרש. יעקב קלאצקין התפעל ממידותיו התרומיות של אביו חש אליו קרבת נפש רוח עמוקה. הוא הבין כי את הסגולות העיקריות שלו ירש יעקב. הוא אביו לא תפסה שום מקום בחייו של ה"ר קלאצקין, ומעולם לא הפויר אותה. היא היתה יהודיה כשרה, אבל פשוטה, ולא הגיעה לשיעור קומתו של בעלה, הרב הגאון והעילוי.

כאשר הרב היעקב נמכת לבנו משאלה לעזוב את כסא הרבנות בלובלין שבפולין ולעלות לארץ-ישראל, עמל יעקב קלאצקין לאפשר את הנשמת שאיפתו של אביו, באמצעות מכרים, חיפס פרוטקציה בשביל אביו, שיעורו לו לעלות לארץ. הרב קוק וכוהנו לפרכה השיב למר פרץ חן, חברו של ה"ר קלאצקין; אני מכיר יפה את ר' אליהו, אך ידי קצרה מלעשות משהו. במכתבים הוהיר אותו הרב קוק, כי אין כמעט כל תקנה שתהיה מצויה לו פרנסה בארץ אפילו בצמצום. כאשר ביקר ה"ר קלאצקין בארץ, הלך אל הרב קוק ודיבר אתו אישית על אביו, גם השיחה לא היתה מעודדת, והוא פרס במכתב לאביו את המצב לאמתו. אולם הבטיח לו שעוד יוסיף לפעול במקומות אחרים. סוף סוף הביאה אותו, "אגודה ישראל" והיא ניצלה בימים הראשונים לבואו את שמו לתעמולה נגד הציונות. באורח רשמי מינו אותו למנהל בית היתומים דיסקין, אך בתחילתו הדפיסו כרוזים נגד "הציונים האפקטריסטים". לאחר מכן, כשבאו וגילו לרב אליהו קלאצקין כי ברחובות פורסמו כרוזים שלו נגד "חברי בנו", הופסק הניצול שהעריכתו של הגאון התמים הזה.

בארץ ישראל התפרנס הרב אליהו קלאצקין בדוחק רב, הוא היה זקוק למעט מאוד למחיתו. הרבנית, אמו של ה"ר יעקב קלאצקין, נפטרה ערב עלות בעלה לארץ, ובהגיעו ירושלימה השיאו אותו רבני "אגודה" עם זקנה אחת, לבל ישב עריצת ותהיה בבית מישיה שתכין לו כף תבשיל. יעקב הוסיף לתמוך בו, אף שלאחר עזבו את גרמניה בעלות היטלר לשלטון וחיסול מפעל האציקלור פדיה. "אשכול", לא היתה הפרוטה מצויה בכיסו ברווחה. הוא המשיך בחליפת המכתבים איתו וספיר לו על כל מאמר וכל ספר שיצא מתחת עטו, ואפילו הודיע לו על דברי ביקורת שנכתבו עליו בעיתוני אירופה. רק את סודו האיש, על נישואיו עם הנוצרית, העלים ממנו.

הבן נשא בלבו טינה עליו

כדי שלא לצער את אביו הנערץ, המיט ד"ר יעקב קלאצקין על עצמו שואה עוד יותר גדולה: הוא דחה את בנו היחיד אשר לידה לו הנוצרית הגיונית, לשנאה ולתת נכרות. כאשר נולד התינוק, אחוזה את יעקב קלאצקין פאניקה, שמא יצא רבי, ולאוני אביו תגיע הידיעה, כי נולד לו נכד, הוא היה אחוז פחד, שמא יבוא מישיה מחוץ לארץ ירושלימה, ייפסל לבית הרב ויבקר אותו בברכת מול טוב, ומה יעשה אז? כיצד יסביר לאבא את פשר

המעשה? באברן-העשונות צץ רעיון במוחו: הוא לא ירשום את בנו בפנקסי העיריה כבן שלו. הילד יהיה רשום על שם האם וישא את שמה. כך חלפו חדשים ושנים. התינוק היה לילד, והילד — לנער. תחילה לא הבין על שום מה הוא נושא שם, שאינו שם אביו. עד אשר גבר והתחיל חופס את מצב הדברים, לאט לאט למד את המהדרה סביבו. במרוצת הימים נודע לו כי רק אחי פטירה סבו, שלא הבירו ולא שמע מעודו עליו מפי אביו, הואיל האב לתת לו את שמו, ושנאה לאב התפתחה אצלו. הוא נזכר כי בבית-הספר בו למד היו הילדים מתלחשים שהוא ילד בלתי חוקי, ממור, כי שם אביו המשפחה הוא קלאצקין ואילו האם, הנער, נושא שם אחר. אי-בטחון זה בכל הסובב אותו השפיע על לימודיו של הנער. בבית-הספר ועל התנהגותו. יעקב קלאצקין היה מודאג מהליכות בנו. אבל לא מסר לעצמו דין וחשבון שהוא ולא אחר אשם בכל. שהואיל הילד חובב הרגיש חש כי אביו בעל נפש חצויה, הנושא בחובו איזו תעלומה שאין הוא מסוגל לפענח אותה, הריהו עצבני, מרוגז ונסער לעיתים הכפופות. לפי סיפוריהם של מכרים, אמר ה"ר יעקב קלאצקין באש מתקוק דרך בנו והשאר את חינוכו כליל בידי האם. זהו אף שכיבה את בעלה, לא ראתה כל צורך לגדלו להיות יהודי ולא כל שכן ללמדו עברית. וכך חלפו השנים והנער היה לעלם, ומשנה לשנה הלך והתקרב יותר ויותר לאמו, וכל שגולה כשתה לאם, כן גבהה התומה אשר הפרייה בינו ובין האב. ושניהם, האב והבן, היו לזרים שלא היה ביניהם שום דבר משותף.

למען אבא — אף לא פרוטה אחת!

אחד ממנהיגיה של התנועה הציונית, אשר קיים עשרות שנים יחסי ידידות עם ה"ר יעקב קלאצקין, סיפר לי לפני חדשים אחדים את הסיפור דלקמן: אשתך פנתה אלי אישיות נכבדה בישראל והעירה לי, כי "מן הדין שכתבתי החשובים של ה"ר קלאצקין ז"ל ייגאלו ויפיעו בארץ במהדרה שלמה. לשם כך דרוש סכום כסף הגון, השיבתי — סיפר לי אותו נכבד — כי ברצון אטול על עצמי את המשימה למצוא את הכסף למטרות נכבדה זו. התחלתי לעסוק בכך, ובתחיתי בחור לארץ, נפגשתי עם בנו של ה"ר יעקב קלאצקין, סיפרתי לו על תוכנית הצנאת סתמי אביו וביקשתי ממנו שישתתף במפעל. בידעי כי מצבו התומרי הוא טוב, וכי לא יהיה זה קרבן כבד מדי בשבילה. לתמהוני, השיב הבן את פני ריקם, באמרו לי במפורש: למען אבא — אין לי כל עניין. למען אמא (והיא עודה בחיים, תאריך ימים) — הכל! ולא היתה לו הרגשה שהוא עושה מעשה בלתי הוגן בתיתו תשובה שלילית לפניתי! זהו הבן, שעליו נודע כי גרש את אשתו היהודיה והתחתן בשווייץ עם ערביה מצרית.

"יבד המין ויצר היצירה"

את שנות מלחמת העולם השנייה עשה ה"ר יעקב קלאצקין בארצות הברית. הוא קיבל אמנם עבודה חלקית כמורה לפילוסופיה באוניברסיטה של שיקאגו, אבל "לא השתלב" בתוך הנוף האמריקני. כמנהגו כל הימים, עבד בשקידה ויצר בלי הרף יצירות פילוסופיות רבות-ערך בכמה לשונות. פורה היה בכמות ובאיכות, ורוח הקודש לא ניטלה ממנו. בפיתגם אחד שרשם באותם הימים, חיפש את הצדדים של טבעו ומהותו. "בדקתי ולא מצאתי סמי שכרון מעולים מיצר המין ויצר היצירה. יפה כוחם להכרית מאיתנו את ההכרית המורת והאמיתות האנוכיות על אפסות ותולדות, וכי שני סמים הם או רק סם אחד בשני פנים? גם בתקופה זו (והוא כבר עבר את גיל השישים) עדיין הדגיש את הכוחות שפעלו אצלו בשנות העלומים-העמידה. כל שהכירוהו מראשית ימיו זוכרים שבלכתו ברחוב היה נעצר לפעמים להסתכל על נשים ונהנה הנאה אסתטית למראיתן של נשים יפות. והוא שרשם ביומנו את השורות הבאות: "כשאני רואה נשים מכוערות, אני סוגר את עיניי שלא לראות את הקדוש-שכרן-הוא בקלקלתו".

על אשתו לא אמר ולא כתב דבר בפומבי. נדמה לי

כאי בסבך

(סיפור, המשך *)

מאת שמה רובינשטיין

כא

שווייגר ניעור אותו בוקר בשעה מאוחרת. אור קלוש של יום קיץ מעונן הסתכן בעד החלון הפתוח מול קיר אטום העומ. העיף עין סביבו וראה בפינת התיקרה, על-יד החלון, מסכת עבותה של קורי עכביש, חובב, שלכלד זה עתה בפה. מפרפר תוך הקורים. קפץ מעל הדרגש וחש להציל את החובב, אבל לצערו אחר את המועד. העכביש הקדימו, הוא הגיע ממחבואו ונפל על טרפו...

גברה עליו מצוקת-נפש והרגיש, כי "חורו" זה באותו פונדק, על סדריו ושכניו, יקצר את ימיו ויורידו שאולה. הוא נזכר בתקרית-הלילה ולבו ניבא לו, שנכונה לו פורענות קשה מצד שכניו העוינים.

שמה יעקור מכאן בעוד מועד? — עלה ההרהור בלבו. אך כיצד? ולא?

כל רכושו הגיע לשלושה דולרים וכמה פרוטות. לבעלת הפונדק היה חייב דולר וחצי שכר-דירה בעד השבוע...

פתאום נשמעה נקישת בדלת. הנכנס היה בן עירו, יוסף שפרינגר. שווייגר הסתכל בו רגע בתימהון — כמעט שלא הכיר. זקנו שחור עיטר את פניו הנאים, משקפים שחורות היסוד את עיניו וברטה צרפתית הייתה שמוטה לו בגדרנות על ראשו.

— שפרינגר? — מלמל שווייגר בהיסוס כל שהוא. אנדריי — תיקון לו האורח בלחש: ש—ש—ש! והצליב אצבע על שפתיו.

דממה מעיקה השתלטה בעוגמת-הדיכאון, המציץ מכל פינה. יוסיל סקר את החדר, בחן את מראהו האומלל של חברו והיריד את ראשו, נדהם וכואב, מתוך המון רחמים שנכמרו בלבו.

— מה הביאך לנא? — הפסיק שווייגר את מתי-חית-האלם בתימהון וחשד.

— כמה דברים הביאו אותי אליך, שפסיל, אבל ברגע זה אני מניח את הכל וחושב רק על דבר אחד בלבד. — ומה? — זרק לו שפסיל בעקיקמת שפתים.

שפרינגר ניגש אל הדרגש, מקום מושבו של בן עירו בדיכאון, ושם את כפו על שכמו. שמע, שפסיל — סח לו בקול מתנן ונגיש: יודע אני שאין לך שלם עמי, יש לך הצדקה לבזות אותי על חטאם רבים שחטאתי, אבל אני מבקש אותך, שפסיל, האמן לי: ברגע זה עומד לפניך יוסיל הטוב, חברך הנאמן לך בכל לבו ונפשו, ולבי, לב חבר אמת מדבר אליך ואומר: אסור לך לדור בחור נורא כזה. עליך לעקור מכאן, היום!

נימה לבבית עדינה וחמה, פעמה בקולו הרגש. לבו של שווייגר הכיר בקולו את "יוסיל האחר", נשא אליו את עיניו בחיוך רפה על שפתיו החיוורות ולבו נאחז בו כטובע הנאחז בקש...

שפרינגר המשיך: אל תדאג, שפסיל, למזומנים, הרי נשארתי חייב לך, על חשבון חובי, עוד 15 דולר. הנה לך 10 ובקרום אסלק לך את השאר, עד הפרוטה האחרונה. טפח לו יוסיל על גבו של חברו מתוך נחת-דירות והוסיף בקול חוגג:

— ועתה שמע, שפסיל, אני אומר לך, ממש נסים ונפלאות! אתמול נתפנה חדר בבית שאני דר בו — מיום שמכרתי את השאף — שלי ונתעשרתי עושר רב אני דר באותו בית, בברונבול, ותרמה בעיניך, שפסיל: בהשוואה עם "חור" זה שלי, חדר זה שאני מציע לך הוא גרעין ממש, ואין זה הכל; בעלי הבית, זוג בא בימים, מבני עירנו הוא קרובים של ר' נחום ויינטרויב — — —

— קרובים של נחום ויינטרויב — באמת? — נידלק ניצוץ בעיניו של שווייגר — הנוכל לראות את החדר, היום?

(*) עי' "הדורא", גליון ח'.

שרק פיסקה אחת בלבד הקדיש לה ביומנו, ופיסקה זו נוגעת למעמדה הכלכלי של משפחתה. "כשדברו בי נכבדות והציעו לפני בת עשירים, שאלתי: האם היית בוחר בה. אילו הייתה עניי, עקשו משנודמנה לי ענייה, הרגיני שואל: האם הייתי בוחר בה. אילו הייתה עשירה..."

כמה שנים שה בארצו של קולומבוס, וכיוון שלא השתרש בה מבחינה נפשית, חשב לעזובה. כתום המלחמה, ולשוב לשווייץ, יש סימנים המעידים כי השאיפה לעלות לארץ-ישראל החלה להציץ לו מחדש. הנכרת צביה קלאצקי, קיין מתל-אביב, אלמנת בן דודו של הדי"ר יעקב קלאצקי, הראתה לו מכתב ממנו מאוקטובר 1946 מניו-יורק, שבו כתב לקרוביו אלה: בסוף דצמבר אני שב לשווייצריה ומשם אבוא — כנראה לאחר חמישה חדשים — לארץ ישראל. אבל הוא לא הגיע. הנשיא, מר שור, פגשוהו בסתיו 1947 בלואזן שבשווייץ. שם שוחחו על עניינים שונים, בעיקר ספרותיים אף גם על בעיות מדיניות. אולם על בואו לארץ לא אמר למר שור דבר.

בסוף ימיו חזר בתשובה

בשנות שבתו באמריקה חזר בתשובה והתקרב מחדש אל המקור. האפיקורס נעשה ליהודי אדוק. המיפנה הזה התרחש, כנראה, בשל בשורות איוב שהחלו להגיע אל מעבר לאוקיינוס על השמדת יהודי אירופה על ידי הנאצים. אך את התפנית הזאת במנגנון לא עשה בפרהסיא, אלא בדי אמות של ביתו. גם פרט זה אנו לומדים מיומנו. והרי הרישום (משנת 1943): "הרגיני יוצא ולומד מעצמי, כמה קשה לעמוד על טיבו האמיתי של אדם. לדוגמא, אפילו מכרי היודעים אותי ואת דעותיי והליכותיי זה ארבעים שנה — ודווקא אלה יודעים אותי ביותר — אי-אפשר להם לשער ואף היו מסרבים להאמין שלפרקים אני מתעטף טלית ולובש תפילין ומתפלל ביחידות על גאולת ישראל מתוך חרדת-קודש ובכיות ממושכות כאחד מאבותי הקדושים. כל שכן שלא היו מעלים על הדעת שלעיתים אני קם בלילה ואומר "תיקון חצות" מתוך השתכחות הנפש עד כדי האשל כל כוחותיי".

הקטע האחרון ביומנו

אפשר שהקטע האחרון ביומנו הוא זה, שאנו מצטיינים אותו להלן: "ארץ ישראל — מדינת ישראל! עלי להודות: אעפ"י שהייתי בין החולמים הקיצוניים לגאולת הארץ, לא פיללתי שאזכה לה בחיי".

אילו האריך ימים, אולי היה סוף סוף עושה את הצעד המכריע ובו לישראל להשתקע בה. אולם ההיסוסים שהטרידוהו כל השנים, לא הירו ממנו גם בסוף ימיו. ועד אשר קיבל את ההחלטה המכריעה, בא מלאך המוות ונטלהו, בכפר מגוריו ואתה ביקרה לאחרי-מכן בישראל, לשיחות עם דורים קלאצקי. יוקרה לאחרי-מכן בישראל, לשיחות עם הוצאת "עם עובד" בדבר זכויות היוצרים שלו.

הוא עצמו אחר את המועד, בגלל הנישואין עם אשה נוצרית איבד את המגע הישיר עם ארץ-חלומותיו ואיבד את בנו.

יוזל מארק, פלמיאל בירנבוים ואלחנן אינדלמן בהגיגה לכבוד הופעת "אוצר השפה העברית"

ביום א' ח' בטבת תשכ"ס (29 בדצמבר 1968), בשעה 3:00 אחה"צ, תחריק חגיגי עצמתי לכבוד הופעת הספר המונומנטלי "אוצר השפה העברית" מאת נחום סטצ'קוב ז"ל, החגיגה תיערך במכון הרצל, בבניין הסוכנות היהודית, 515 שדרת פארק, ניו-יורק. ד"ר פלמיאל בירנבוים, הרצות לקורא "הדורא" במאמריו על ספרים וסופרים; יוזל מארק, מחבר המילון הארזי והמשורר אלחנן אינדלמן, שערך את "אוצר השפה העברית", וסייעו בחגיגה בהערכות על הספר המונומנטלי ומחבריו המנוח. הספר יצא בהוצאת האחים שולצינגר. ס. רוזנפלד יושב בראש.

חובבי הספר העברי מוזמנים להשתתף במסיבה חגיגית זו, הכניסה חופשית.

— ודאי! התגלה שפסיל, ונלך.

משיצא שווייגר למיסדרון להתגלה, באה לקראתו בעלת הפונדק וכולה נרגשת ופורצת ירידה סחה לו כל מה שאירע אותו בוקר על יד הכיור וסיימה בקול מתייחס: אה, כולם — כולם — חברו — עליך — בני — אין ברירה — בני — אין ברירה, מילמלה במגוון-ראש ומחתה דמעה מעיניה — מוטב — שתעקור — היום — בני.

— כדברייך, מרת שווארץ, — ניאות לה שפסיל, שילשל ידו לתוך כיסו והושיט לה כמה מטבעות — שפסיל, הדירה, שאני חייב לך, מרת שווארץ, — מילמל חרש.

— אה — לא — לא — בני! — מחאה בכל חוקיך, — אתה — צריך — לזה — יותר — ממני.

אולם שפסיל עמד על דעתו. הסיל את המטבעות לתוך כיס-סניטרה, ולחץ את כפה בחמימות לב עד שהתנוצצו הדמעות בעיניה הליאות.

שווייגר חזר לחדרו מאושש ומעורר במציאותו של יוסיל בקרבנות. מתוך הרגשת תודה, שהופיע בשעת מצוקתו הקשה בחייו ונעשה לו מישען ומושיע, טפח לו על שיכמו של שפרינגר והעיר: כיוונת את השעה, יוסף, בדיוק נמיר. באת. עלי לעקור מכאן מייד. וסח לו לחברו את תפנית "הפרשה המוזה".

— הודרו אפוא, שפסיל, אסוף את מטלטלתי ונכרח מכאן. מדד אותו בעיניו והוסיף: יראו אותך בברונבול ויבהלו ממך... מילא "בגדי המלכות" שלך, אין ברירה, אבל "זקן שוטה" זה שלך, נותן לך מראה של פרא-אדם — את זקנך תהיה צריך לגלח, בדרך ניכנס למיספרה — נו, מהר, גתן שווייגר על גבי המזוודה, הפתוחה על הרצפה, סידר את מטלטליו, נאנח ואמר: נו, בוא, אנחנו עוקים מכאן לתחנה אחרת, בגוירת שמים? או — — — היסט רגע וניפלטו המלים מפיו — או בגוירת שטן, מי יודע? — אל תפתח פה לשטן, שפסיל! — נוף בו שפרינגר בליגלוג אפיקורסי. טפח על שכמו — בוא!

נטל שווייגר את המזוודה ויצאו לדרך.

כב

הרכבת עשתה את דרכה במחילות האפלות של החצר תחת. פתאום התרגשה בשריקה בסערת הגהיחה לאור היום. כשהיא מטפסת ומרצדת ועולה על פסי העילית, מעל בתי החומות של הכפר, בעד החלונות הפתוחים של הקרון בישקפו שתי פני המטרופולין. מעבר מזה התנשאו בתעוז מות עוזם וחוסנם מערכות מערכות של מיכנים ענקיים, המרקיעים שחקים במגדליהם וצריחיהם הגאונים. ומעבר מזה התפתלו חרובות של דלות מנוולת, כעורים. ללא חזא וצורה: מי שכוונת עוני דלות ועלובים נדחקים ומצטופפים זה על גבי זה עד מחנק ובתוכם קינים קינים אצוצי סבל לא ישוער של מצוקות הגוף והנפש, של כל מיני מחלות ופגעים רעים. ללא מרפא או יושע, ללא תקווה ונחמה.

שווייגר השקיף בעד החלון ועיניו המהורהרות צמיו דות לגופו של הכפר.

— והי הודמנות מאין כמוה. לפקוח את עיניו של בחר מצוין זה — הירחר שפרינגר ומייד ניגש אל המלאכה...

— אתה רואה, שפסיל? זהו "גופו" של הכפר הצנוע: געוואלד! (חמס!). מיבצרייהן וטירות-העושר של מ"י שלת הכוח האכזרי מום ועומק-הדלות עם בתי-העשוקים האומללים, הרצוצים בכוח השבט של חוקי הרשע, מזה — מתפרץ אתה לתוך פתח פתוח, שפרינגר — העיר שווייגר במרות-דירות. — מה חידוש חידשת כאן? מאז דורות מנסרים בעולם קולות נביאיישראל, הקוראים לתיקון-העולם במלכות-שדי ועולם כמנהגו נוהג, ולך נדמה כי אתה "מגלה אמריקה" חדשה — — —

— אהא! "תיקון העולם במלכות שדי" — שישע אותו שפרינגר, כולו משולהב ונסער — אוי ואבוי לתיקון כזה! הלא זהו האסון: מושליהארץ הרשעים המציאו לתם

בסב

את הש
משרתי
יחד את
כמהגו
נזוע:
הרקוב
פי החו
כן, ש
גבנה -
כיסה -
בטוחני

עולם

אנחנו

המנוצ

חמתנו

שורש

השונ

האויב

והשמ

כוהני

הכרז

זרה

שאנו

לי ע

אותו

בלבו

לתעו

והתנ

רונה

התע

יצאו

בטרם

השד

הימ

עץ

תמי

מזכ

זוכר

זה

השה

על